

Winter

Seizoen van de slaap

In de stad

Een paar winters geleden maakte ik een moeilijke tijd door. Het heeft nu denk ik weinig zin om te memoreren waar dat toenmalige gevoel van onbehagen uit voortkwam. Ik was dertig en voelde me futloos, verloren en ontgoocheld, zoals je je voelt wanneer iets wat je onderneemt op niets uitloopt. In mijn ogen was de toekomst op dat moment net zo iets onbestaanbaars als de gedachte dat je op reis gaat wanneer je ziek bent en het buiten regent. Ik had veel van mezelf gegeven, en wat was mijn beloning? Ik sleet mijn dagen in boekhandels, in ijzerwinkels, in het café tegenover mijn huis en op bed, waar ik door het raam naar de witte lucht van Milaan staaarde. En vooral schreef ik niet, wat voor mij gelijkstaat aan

niet slapen of niet eten: het was een leegte zoals ik die nog nooit eerder had ervaren.

Romans stonden me in die maanden tegen, maar ik voelde me wel aangetrokken tot verhalen van mensen die de wereld hadden afgewezen en de bossen in waren gegaan om de eenzaamheid te ervaren. Ik las *Walden* van Henry David Thoreau en *Geschiedenis van een berg* van Élisée Reclus. Ik werd met name getroffen door de reis van Chris McCandless, die door Jon Krakauer is beschreven in *De wildernis in*. Misschien wel omdat Chris geen negentiende-eeuwse filosoof was, maar een tijdgenoot van me die op zijn tweeëntwintigste afscheid had genomen van de stad, zijn familie, zijn studie en een op klassieke westerse leest geschoeide briljante toekomst, en helemaal alleen aan een eenzame zwerftocht was begonnen die zou eindigen met zijn hongerdood in Alaska. Toen het verhaal bekend werd, meenden veel mensen dat hij waarschijnlijk uit idealisme had gehandeld, dat het een vlucht uit de werkelijkheid was geweest, of dat hij wellicht tot zelfmoord neigde. Ik had het gevoel dat ik zijn keuze begreep, en inwendig bewonderde ik hem erom. Chris had niet genoeg tijd gehad om een boek te schrijven, misschien was hij dat niet eens van plan geweest, maar hij hield van Thoreau en had diens manifest overgenomen: 'Ik ging de bossen in omdat ik bewust wilde leven, om me alleen met het wezenlijke bezig te houden en te onderzoeken of ik niet kon leren wat het leven me moest leren, zodat ik niet op mijn sterfbed zou moeten ontdekken dat ik niet geleefd had. Ik wens- te niet te leven wat niet het leven was, en ook wilde ik me niet overgeven aan berusting, tenzij dat noodzake-

lijk was. Ik wilde het leven diep doorleven en alle merg ruit zuigen, om zo dapper en spartaans te leven dat ik alles wat niet het leven was kon verdrijven, om het kort af te maaien in een breed zwad, om het leven in een hoek te drijven en het terug te brengen tot het geringste wat het vereiste en, als het minderwaardig bleek te zijn, dan ook de hele, ware minderwaardigheid ervan te ervaren en de wereld te laten weten hoe minderwaardig het is; of om het, als het subliem zou zijn, uit eigen ervaring te leren kennen en in staat te zijn er een waarachtig verslag van te doen in mijn komende reisverslag.’

Ik was al in geen tien jaar meer in de bergen geweest. Tot mijn twintigste had ik er elke zomer doorgebracht. Voor mij, stadskind, geboren en getogen in een appartement, opgegroeid in een wijk waarin je niet op een binnenplaats kon spelen of de straat op kon, waren de bergen altijd de meest volmaakte belichaming van het begrip vrijheid geweest. Ik had me er leren verplaatsen, aanvankelijk onbeholpen maar later heel natuurlijk, zoals andere kinderen leren zwemmen omdat een volwassene ze in het water gooit: op mijn achtste of negende was ik begonnen over gletsjers te lopen en rotsen te beklimmen, en al snel was ik meer op mijn gemak op bergpaden dan in de straten van mijn eigen stad. Tien maanden per jaar voelde ik me gevangen in nette kleren en in een gezagssysteem vol regels waaraan je je diende te houden; in de bergen schudde ik dat allemaal van me af en gaf ik mijn ware aard de ruimte. Het was een ander soort vrijheid dan de vrijheid om te kunnen reizen en mensen te ontmoeten, of nachtenlang te drinken, te zin-

gen en vrouwen te versieren, of vrienden bereid te vinden grootse dingen te ondernemen. Allemaal vormen van vrijheid die ik dermate waardeerde dat ik op mijn twintigste meende ze allemaal uit-en-ter-na te moeten onderzoeken, en zo was ik op mijn dertigste bijna vergeten hoe het was om alleen in een bos te zijn, of in een bergbeek te liggen, of over een bergkam te lopen met daarachter louter de lucht. Die dingen had ik allemaal gedaan, en dat waren mijn gelukkigste herinneringen. Ik had het gevoel dat die buitenjongen en de grootstedese jongeman die ik was geworden in alles elkaars tegenpool waren, en aan dat gevoel ontsproot mijn verlangen naar hem op zoek te gaan. Ik had niet zozeer behoefte om te vertrekken, als wel om terug te keren; niet om een onbekend deel van mezelf te ontdekken, als wel om een oud, diepgeworteld deel terug te vinden dat ik naar mijn idee was kwijtgeraakt.

* *
*

Ik had wat geld opzijgelegd, genoeg om een paar maanden van te leven zonder te hoeven werken. Ik ging op zoek naar een huis ver van de bewoonde wereld, dat zo hoog mogelijk lag. Er bestaan geen grote verlaten gebieden in de Alpen, maar om datgene te ervaren waar ik naar verlangde, hoefde je niet naar Alaska. In de lente vond ik de juiste plek in het dal naast dat waarin ik was opgegroeid: een almhut van hout en steen op negentienhonderd meter hoogte, waar de laatste coniferenbossen plaatsmaken voor zomerweiden. Een plek waar ik nog nooit was geweest, maar een landschap dat ik goed ken-

de, aan de andere kant van de bergen waar ik als kind rondstruinde. De hut lag op ongeveer tien kilometer van het dichtstbijzijnde dorp en op een paar minuten afstand van een vakantieoord dat 's zomers en 's winters volstroomde, maar dat toen ik er op 25 april aankwam volstrekt uitgestorven was. De velden waren nog in winterslaap, bruin en oker gekleurd door de dooi; op de schaduwhellingen van de bergen lag nog sneeuw. Ik liet de auto staan waar het asfalt ophield, deed mijn rugzak om en liep het ezelpad op, omhoog door een bos en daarna over een besneeuwd weiland tot aan een groepje vervallen almhutten – op één opgeknapt na, die ik had gehoord. Toen ik bij de deur was, draaide ik me om: rondom me niets dan bos, velden en die paar verlaten bouwvallen, met in de verte de bergen die het Aostadal aan de zuidkant begrenzen, richting Gran Paradiso; en verder een uitgeholde boomstam waarboven een waterslang was bevestigd, de resten van een stapelmuurtje en een klaterend stroompje. Dat zou mijn wereld zijn voor een periode die ik niet had vastgelegd, omdat ik niet wist hoe het zou gaan. Die dag was de lucht somber en grijs, een ijsskoude ochtend zonder licht. Het lag geenszins in mijn bedoeling mezelf aan een kwelling te onderwerpen: als die plek me iets goeds bracht, zou ik blijven, maar het zou ook kunnen dat ik er tot nog grotere wanhoop verviel, en in dat geval zou ik onmiddellijk mijn biezen pakken. Ik had boeken en schriften meegenomen. Ik hoopte mettertijd weer aan het schrijven te gaan. Maar nu had ik het koud; ik moest een trui aantrekken en het vuur aanmaken, en dus duwde ik de deur open en ging mijn nieuwe huis binnen.

Lente

Seizoen van afzondering en beschouwing

Huizen

Het doet wat met je als je in de lente weer als eerste een almhut betreedt. Je opent de luiken van kamers die maandenlang dicht zijn geweest, met de vorst als enige bewoner en dakramen bedekt met sneeuw. Ik ging met mijn vinger langs de tafel, de stoel, de keukenplank waar een laag stof op lag, als in de haard vergeten as. Zouden huizen een manier hebben om te voelen dat de tijd verstrijkt? Of duurt een winter voor hen maar eventjes? Ik dacht terug aan de dag, tien jaar eerder, dat ik voor de laatste keer, nadat ik mijn blik nog eens langdurig over alles heen had laten glijden, door die andere deur was weggegaan. Het gevoel van terugkeren dat ik op dit moment ervoer werd niet zozeer ingegeven door

mijn ogen als wel door mijn neus, het was de geur van hars die me verzekerde dat ik weer thuis was. Ik vroeg het huis: was het een erg strenge winter? Ik stelde me voor hoe het in januarinachten, als de temperatuur in de bergen daalt naar min twintig, had gesteund en gekraakt, en hoe het zich later, met lauwarme muren en sneeuw die in de dakgoten drupte, had gekoesterd in het bleke maartzonnetje. Als het de bedoeling van een huis is dat het bewoond wordt, dacht ik, ervoer het misschien wel een bepaald soort vreugde als het gewaarwerd dat er weer een mens met brandhout af en aan liep, de kachel aanstak, zijn handen waste in de keuken. Dan begon het uit de sneeuw en rotsen afkomstige water weer door de muren te stromen als sap door een boom, het vuur als bloed door een lichaam.

In een verhaal van Mario Rigoni Stern dat ik erg mooi vind, *Mijn vier huizen*, laat hij de stadia van zijn leven de revue passeren aan de hand van de huizen waarin hij heeft gewoond. Het zijn niet allemaal echte huizen: je kunt een huis ook in je verbeelding bewonen, of het lenen uit andermans herinnering. Het eerste was een verloren gegaan huis: het vierhonderd jaar oude familie-huis van de Sterns dat in de Eerste Wereldoorlog werd verwoest. Mario, die werd geboren in 1921, kende het uit de verhalen van de ouderen: hij betreurde het dat hij niet was geboren op de plek die de schakel vormde tussen zijn familie en zijn land, die stond voor het gevoel van vaderland dat voor bergbewoners niet gelijkstaat aan de natie maar aan een taal, aan de namen van dingen en plekken, aan seizoensgebonden werkzaamheden, aan

de juiste manier om die te verrichten. Het tweede was een echt huis, dat van zijn kindertijd, vol geheime hoekjes, zoals huizen waar we kind zijn geweest nu eenmaal zijn. Het derde was een denkbeeldig huis: toen Mario in 1945 in het gevangenenkamp zat, had hij de hand weten te leggen op een vel papier en een potlood, en had hij eindeloze hongerdagen doorgebracht met het tekenen van een almhut. Hij stelde zich voor dat die op een open plek op een berg stond en dat hij zou leven van de jacht, van boeken en van eenzaamheid, om zo, net als Nick Adams uit Hemingways verhaal *De grote dubbelhartige rivier*, van de oorlog te genezen. Die tekening hield de wanhoop lange tijd op afstand. Het vierde was een huis dat hij daadwerkelijk bouwde en waarin hij vijftig jaar woonde, met ramen die uitkeken op het bos en de bijenkasten, de velden waar reeën graasden, de moestuin en de houtschuur, ‘met mijn vrouw, mijn boeken, mijn schilderijen, mijn wijn en mijn herinneringen’.

Ik stel me zo voor dat het wonen in een huis dat je eigenhandig hebt gebouwd grote gemoedsrust met zich meebrengt. Ik had dat voorrecht niet: de hut waar ik woonde was daar ik weet niet hoelang geleden door bergbewoners neergezet om vee en mensen te herbergen als ze ’s zomers op de alm bivakkeerden, en was een jaar of tien voor mijn komst verbouwd en van alle gemakken voorzien. Er waren maar twee ruimtes: beneden, waar ooit de stal was, bevonden zich nu de badkamer en de slaapkamer met een hangkast, een ladekast en de kachel; boven was de keuken met een gasfornuis, een divan, een tafel met twee banken en een stoel. Maar de natuurstenen muren waren nog steeds dezelfde als toen

de hut werd gebouwd, en als ik ze aanraakte vroeg ik me af hoeveel handen erlangs waren gegaan, hoeveel houtrook, hoeveel adem van dieren, hoeveel polenta- en melkdampen. Op sommige plekken zat er een grote spijker of een half verkoolde houten pin tussen de stenen. Wat hingen ze daar op, wie was de man die ze erin had geslagen? Het wemelde in het huis van de geesten, maar dat joeg me geen angst aan: ik had een beetje het idee dat ik met al die bergbewoners samenwoonde, dat ik ze leerde kennen aan de hand van de ruimtes en de vorm van de voorwerpen, het roet dat de muur op sommige plekken nog zwart kleurde.

Het huis waar ik als kind de zomers doorbracht was in 1855 gebouwd als hotel, maar was in mijn jeugd al behoorlijk vervallen. Het stond iets buiten het dorp, aan het einde van een beukenlaan en aan de voet van een waternival die tijdens nazomerse buien zeer onstuimig werd. Een bord op het afgebladderde pleisterwerk van de voorgevel herinnerde aan het verblijf van koningin Margaretha van Savoye, toen de garage nog een balzaal was en het door onkruid overwoekerde platte dak een terras waar 's middags de thee werd geserveerd. Het hotel was tot eind jaren dertig in bedrijf geweest, maar werd in de oorlog gevorderd door de Duitsers en daarna verkocht, en vijftig jaar na dato bood het de aanblik van een voornaam, in verval geraakt landhuis: het behoorde toe aan twee zusters op leeftijd die het hadden opgesplitst in appartementen die ze 's zomers verhuurdten om wat bij te verdienen; de rest van het jaar stond het leeg. Omdat het onderhouden noch verwarmd

werd, liep het elke winter meer schade op en de sneeuw-
buien van april 1986 betekenden de nekslag: een deel
van het gebouw werd door een lawine meegesleurd en
een hele vleugel werd als bouwvallig aangemerkt. Die
zomer waren er in de nog overeind staande muren gro-
te scheuren verschenen, en met de jaren zouden de
brandnetels steeds weliger tieren op het door niemand
weggehaalde puin. Maar ik herinner me niet zozeer de
bouwval als wel mijn verbijstering over het feit dat er
begin juli nog sneeuw lag, en dan ook nog eens zo'n dik-
ke, stijf bevroren laag dat je erop kon sleeën. Het bleef
voor altijd 'de zomer van de lawine'.

Komend vanuit de stad had ik altijd weer het gevoel
een andere tijd binnen te stappen, een tijd waarin goot-
stenen nog echt van steen waren en je in bad ging in
emailen kuipen en teilen. In het plafond van de zolder
waar ik sliep stonden twee meisjesnamen gekerfd: An-
gela en Maddalena. Ik wist dat in die kamers ooit het
personeel had geslapen, dus ik vroeg me af of Angela en
Maddalena misschien kamermeisjes waren uit het be-
gin van de eeuw, in dienst van een of andere hofdame,
en stelde me hun avondlijke gesprekken voor. Ik weet
niet of huizen een ziel hebben, maar ik heb een flink
deel van de mijne in dat huis achtergelaten: ik heb er
vanaf 1979 bijna twintig jaar lang twee maanden per
jaar gewoond. Het einde van de twintigste eeuw bete-
kende ook het einde van het oude hotel: verkocht, ge-
sloopt en vervangen door nieuwe appartementen. En
zo resten er van die plek 'nu uitsluitend nog deze woor-
den,' zoals Mario Rigoni Stern schrijft.

Ik dacht terug aan de zomer van de lawine en keek naar de sneeuwvlekken op de wei tegenover de hut. Ze lagen weliswaar in de schaduw van het bos, maar smolten toch elke dag een beetje meer: over het veld liepen stroompjes water omlaag die zwarte natte aarde blootlegden, en gras dat er verzengd uitzag. Vogeltjes met een witte buik en een donkere rug pikten aan de rand van de sneeuw in de grond. Ik had er een boek bij gepakt om te kijken wat het waren en was er zo goed als zeker van dat het om sneeuwvinken ging: ‘Ze zoeken in van smeltwater doordrenkte grond naar insectenlarven’, stond er, ‘en ze nestelen in rotsholtes of in de muren van almhutten.’ Twee hadden er inderdaad een nest gemaakt boven de nokbalk van mijn hut, precies in dat beschutte, donkere driehoekje tussen de balk en het dak. Ze vlogen af en aan tussen het veld en het nest, en hielden me gezelschap toen ik aan de tafel bij het raam zat te eten.

’s Middags kwam er een dichte mist opzetten: ik zag hem van onder uit het dal aan komen rollen, omhoogklimmen langs de weilanden en de bossen, en ten slotte alles opslokken. Totdat de duisternis inviel zat ik midden in die dikke witte deken. ’s Avonds geen maan, geen sterren, maar regen vermengd met wat sneeuw, die begon te vallen toen ik naar bed ging.

’s Nachts had ik moeite met inslapen. Ik was niet gewend aan de hoogte, mijn hart klopte sneller dan normaal en ik had het gevoel een trommel in mijn borst te hebben. Geluiden zijn niet als geuren, het vergt tijd om je erdoor in slaap te laten wiegen, niet bij elk nieuw geluid op te schrikken. En dus staarde ik met wijd open

ogen naar het plafond en dacht: dat is het nagloeiende vuur dat knettert in de kachel. Dat is de motor van de oude koelkast die aanslaat. Dat is de regen op het stenen dak. En die stappen buiten, tegen drie uur in de ochtend, wat waren dat? Ze liepen om het huis, draalden bij de deur. In de stad zou je onwillekeurig aan een dief denken, maar hier moest ik een beroep doen op mijn meest rationele ik om mezelf ervan te overtuigen dat die bezoeker niets anders was dan wild op zoek naar voedsel. Het hielp niet erg: ik deed de rest van de nacht geen oog meer dicht, en bij het ochtendgloren besloot ik uiteindelijk dan maar op te staan en koffie te zetten.